

VI. IN MEMORIAM

УДК 37.01.016(430):811.161.2'243:17.035.3

УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК СИМВОЛ ТА ІНСТРУМЕНТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ (Світлій пам'яті професорки Анки Бергманн)

Олеся Лазаренко

Європейський університет Віадрина у Франкфурті-на-Одері
Мовний центр Віадрина
Große Scharrnstraße, 59, 1523, Frankfurt (Oder) Deutschland
тел.: 493 3555 34 37 16
ел. пошта: lazarenko@europa-uni.de
<https://orcid.org/0000-0002-3121-1594>

У пам'ятному тексті коротко представлено наукову біографію професорки Інституту славистики та урології Університету Гумбольдтів у Берліні, завідувачки кафедри методики викладання мов Анки Бергманн (1965–2025), пов'язану з її українознавчими студіями. Описано найосновніші праці проф. Бергманн про мовну ситуацію в Україні, про стан викладання української мови в Німеччині, схарактеризовано її діяльність у сфері налагодження німецько-українських академічних контактів (зокрема, проведення майстер-класів, семінарів та конференцій, присвячених викладанню української мови в Німеччині, організація інтенсивних курсів української мови та навчальної практики для українських студентів, проведення сертифікаційного іспиту з української мови як іноземної, керівництво українознавчими проєктами, публікація наукових праць тощо). Проф. Анка Бергманн разом зі своїми українськими колегами стояла у витоків нової лінгводидактичної дисципліни «Українська мова як успадкована», формуючи передусім теоретичну та програмну базу для запровадження предмета «Українська мова» в німецьких школах, що особливо стало актуальним після подій 24 лютого 2022 року. Зокрема, наукову підтримку з боку проф. Бергманн отримали проєкти, присвячені новим методам викладання української мови, як-от: «*Перевернуте навчання у викладанні української мови на основі компетентності студентів в іншій слов'янській мові (мовах)*» – у співпраці із док. Наталією Цісар та «*Українська мова в контексті багатомовності (UkriM): теорія та дидактика*» – у співпраці із док. Оксаною Туркевич. Продовженням такої наукової кооперації проф. Бергманн із док. Туркевич став наступний проєкт «*Між мовами: лінгвістичні засади, інституційні форми та дидактичні концепції викладання української мови як успадкованої в Берліні та за його межами (MSCA4Ukraine)*», практичним аспектом якого стала співпраця зі Сенатом Берліна в напрямку підтримки розвитку уроків української мови як успадкованої в школах Берліна.

Ключові слова: викладання української мови в Німеччині, українська мова як іноземна, українська мова як успадкована.

DOI:

Кінець березня 2025 року сповістився для славістичної спільноти Німеччини сумною новиною – після довготривалої боротьби з хворобою відійшла у засвіти професорка Інституту славистики та урології Університету Гумбольдтів у Берліні, завідувачка кафедри методики викладання мов Анка Бергманн (1965–2025). Усі знають Анку передусім як славістку-русистку і спеціалістку в галузі лінгводидактики щодо викладання мов як іноземних та успадкованих в Німеччині. Після закінчення універ-

Світлина: <https://www.slawistik.hu-berlin.de/de/member/abergmann>

стверджувати, що пані Бергманн, як і її чоловік, – відомий перекладач української літератури німецькою мовою, д-р проф. Александр Кратохвіл стояли у витоків україністики в Грайфсвальді, сприяючи її укріпленню в навчальних планах Інституту славістики. Однією з перших праць проф. Бергманн про українську мову стала монографія у співавторстві з А. Кратохвілом у серії «Greifswalder Beiträge zur Slawistik» під назвою «*Verfall oder neuer Standard? Betrachtungen zur aktuellen Sprachsituation in russland, Tschechien und der Ukraine*» («*Занепад чи новий стандарт? Зауваги до сучасної мовної ситуації в росії, Чехії та Україні*», 2002) [2], де розглянуто важливі питання тогочасної мовної політики в Україні, історії українізації, соціолінгвістичного підґрунтя появи явища суржика тощо.

Новим поштовхом до розвитку українознавчих напрямків у науково-дидактичній діяльності проф. Анки Бергманн стало оголошення навчального 2017/2018 рр. роком української мови в Німеччині та німецької мови в Україні завдяки двостороннім переговорам тодішніх міністрів закордонних справ України та ФРН – Павла Клімкіна та Франка-Вальтера Штайнмаера. В обох країнах у той час почали проводити різноманітні культурні заходи, покликані якнайповніше представити свої мови для іншомовної аудиторії і таким чином поширити знання про них. Проф. Бергманн активно підтримала цю ідею і разом зі своїми колегами із Львівського національного університету імені Івана Франка на базі Університету Гумбольдтів організувала в жовтні 2017 року низку наукових подій у Берліні – інтенсивний курс української мови, сертифікаційний екзамен з української мови для рівня B1, воркшоп «Українська мова як іноземна: як вивчати і як викладати» («Ukrainisch als Fremdsprache lernen und lehren») для викладачів та викладачок української мови в німецьких вищих школах. Завдяки старанням пані Анки до Берліна приїхали україністи з Ольденбурга, Бохума, Франкфурта-на-Одері та інших німецьких міст, щоб обмінятися своїм викладацьким досвідом [5]. У воркшопі взяли участь також студенти кафедри українського прикладного мовознавства Львівського національного університету імені Івана Франка, які проходили тоді педагогічну практику під керівництвом док. Олександри Антонів. Це були перші кроки до формування спільноти викладачів української мови як іноземної саме в Німеччині. Своєрідним підсумком наукових старань проф. Бергманн у галузі німецької україністики стала вже нині, вважаємо, класична, публікація у львівському збірнику «Теорія і практика викладання української мови як іноземної» статті «*Ukrainisch lernen in Deutschland: eine Einschätzung der Rahmenbedingungen, Möglichkeiten und Perspektiven*» («Вивчення

української мови в Німеччині: оцінка загальних умов, можливостей та перспектив» у співавторстві з А. Кратохвілем» [3], яка чітко підтверджує динаміку розвитку лінгводидактичної дисципліни «Українська як іноземна» на німецьких землях. Заголовком до цього тексту власне став фрагмент цитати із згаданої вище статті, яка повністю звучить таким чином: «З часів незалежності українська мова зазнала ... свідомого і систематичного розширення своїх функціональних сфер і цілеспрямованого розвитку як стандартна мова, як символ та інструмент державної ідентичності» [Там само, 15].

Після повномасштабного вторгнення росії в Україну у лютому 2022 року проф. Анка Бергманн не залишилася осторонь і почала активно підтримувати різні україністичні проекти, роботу над якими здійснювала на базі Університету Гумбольдтів у Берліні, як-от: «*Flipped classroom in Teaching Ukrainian on the Base of Student's Competence in other Slavic Language(s)*» у співпраці із док. Наталією Цісар, «*Ukrainisch im Mehrsprachigkeitskontext (UkriM): Theorie und Didaktik*» у співпраці із док. Оксаною Туркевич. Однією з важливих подій у рамках останнього проекту, окрім серії семінарів та воркшопів, стала конференція, яка зібрала з різних куточків Німеччини колег та однодумців, щоб обговорити важливі питання функціонування української мови в Німеччині як у шкільних, так і університетських навчальних програмах – «*Ukrainische Sprache im Kontext der Mehrsprachigkeit in Deutschland: Aspekte des Unterricht(en)s*» («Українська мова в контексті багатомовності Німеччини: аспекти викладання», 28 квітня 2023 року). Продовженням такої наукової кооперації проф. Бергманн з док. Оксаною Туркевич був наступний проект «*Between the Languages: Linguistic Basics, Institutional forms and Didactic concepts of Teaching Ukrainian as a Heritage Language in Berlin and beyond*» (gefördert von MSCA4Ukraine), практичним аспектом якого стала співпраця зі Сенатом Берліна в напрямку підтримки розвитку уроків української мови як успадкованої в школах Берліна. Своєрідним підсумком такої українсько-німецької взаємодії на освітньому рівні стали кілька наукових публікацій, зокрема: Bergmann, Anka & Turkevych, Oksana. *Ukrainian in German multilingualism: from choice to planning in language education* [4]. Також за підтримки проф. А. Бергманн у 2023 р. світ побачило видання першого навчального посібника, що містить лексичний мінімум із вивчення української мови як іноземної на рівні А1 авторства Ксенії Бородін та Оксани Туркевич «1000 і 1 слово» у серії «Slavic language Education» [1].

Не можна оминати також згадкою те, як Анка Бергманн разом з Александром Кратохвілем запросили у 2022 році з Ірпеня, який уже був під загрозою російської окупації, до Берліна українського письменника Олександра Ірванця, створивши йому всі необхідні для життя і творчості умови. Невдовзі світ побачить нова повість Ірванця, створена саме під час його перебування в німецькій столиці.

Багато планів, багато різних ідей, які хотіла ще втілити пані Анка, сильну віру та надію, любов до життя перервала боротьба з недугою та відхід у засвіти. Але ті насінини, які продовжувала вона закладати, вже навіть страждаючи і борючись зі страшною хворобою, віримо, що будуть проростати й плодити, і назавжди залишаться в нашій пам'яті та пошані.

Нам дуже болить ця втрата. Від імені всіх українських колег, які спілкувалися і співпрацювали з проф. Анкою Бергманн, висловлюємо щирі співчуття рідним, близьким, а також усім колегам у цей важкий час. Глибока шана і світла пам'ять...

Список використаної літератури

1. Бородин К., Туркевич О. 1000 й 1 слово. Лексичний мінімум з української мови (A1). Навчальний посібник. Slavic Language Education 3 (Language-Lab). 58 с.
2. Bergmann A., Kratochvil A. Verfall oder neuer Standard? Betrachtungen zur aktuellen Sprachsituation in russland, Tschechien und der Ukraine. Greifswalder Beiträge zur Slawistik VI. Greifswald 2002. 128 s.
3. Bergmann A., Kratochvil A. Ukrainisch lernen in Deutschland: eine Einschätzung der Rahmenbedingungen, Möglichkeiten und Perspektiven. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2017. Вип. 13. С. 15–25.
4. Bergmann A., Turkevych O. Ukrainian in German multilingualism: from choice to planning in language education. *Ukrainisch: Zur Emanzipation einer Sprache*. (Hrsg.) Bezugla L., Paslavka A., Spaniel-Weise D. Berlin : Verlag Frank & Timme. S. 323–338.
5. Ukrainisch als Fremdsprache lernen und lehren – Workshop. Режим доступу : <https://www.slawistik.hu-berlin.de/de/member/abergmann/archiv/ukrainisch-lernen>

References

1. Borodin K., Turkevych O. 1000 j 1 slovo. Leksychnyj minimum z ukrajinskoyi movy (A1). Navchalnyj posibnyk. Slavic Language Education 3 (Language-Lab). 58 c.
2. Bergmann A., Kratochvil A. Verfall oder neuer Standard? Betrachtungen zur aktuellen Sprachsituation in russland, Tschechien und der Ukraine. Greifswalder Beiträge zur Slawistik VI. Greifswald 2002. 128 s.
3. Bergmann A., Kratochvil A. Ukrainisch lernen in Deutschland: eine Einschätzung der Rahmenbedingungen, Möglichkeiten und Perspektiven. *Teoriya i praktyka vykladannya ukrajinskoyi movy yak inozemnoyi*. 2017. Вип. 13. С. 15–25.
4. Bergmann A., Turkevych O. Ukrainian in German multilingualism: from choice to planning in language education. *Ukrainisch: Zur Emanzipation einer Sprache*. (Hrsg.) Bezugla L., Paslavka A., Spaniel-Weise D. Berlin: Verlag Frank & Timme. S. 323–338.
5. Ukrainisch als Fremdsprache lernen und lehren – Workshop. Rezhym dostupu : <https://www.slawistik.hu-berlin.de/de/member/abergmann/archiv/ukrainisch-lernen>

**UKRAINIAN LANGUAGE
AS A SYMBOL AND INSTRUMENT OF NATIONAL IDENTITY
(In memory of Professor Anka Bergmann)**

Olesia Lazarenko

*European University Viadrina Frankfurt (Oder)
Viadrina Language Center
Große Scharrnstraße, 59, 15230, Frankfurt (Oder) Deutschland
phone: 493 3555 34 37 16
e-mail: lazarenko@europa-uni.de
<https://orcid.org/0000-0002-3121-1594>*

The commemorative text briefly presents the academic biography of Anka Bergmann (1965-2025), professor at the Institute of Slavic Studies and Threat Studies at Humboldt University in Berlin, head of the Department of Language Teaching Methods, related to her Ukrainian studies. The article describes the most important works of Prof. Bergmann on the language situation in Ukraine, the state of teaching the Ukrainian language in Germany, and characterizes her activities in establishing German-Ukrainian academic contacts (in

---

particular, holding master classes, seminars and conferences on teaching the Ukrainian language in Germany, organizing intensive Ukrainian language courses and internships for Ukrainian students, conducting a certification exam in Ukrainian as a foreign language, managing Ukrainian studies projects, publishing on Prof. Anka Bergmann, together with her Ukrainian colleagues, was at the origins of the new linguodidactic discipline “Ukrainian as Heritage Language,” forming primarily the theoretical and programmatic basis for the introduction of the Ukrainian language subject in German schools, which became especially relevant after the events of February 24, 2022.

In particular, Prof. Bergmann’s research support was provided to projects on new methods of teaching the Ukrainian language, such as “*Flipped classroom in Teaching Ukrainian on the Base of Student’s Competence in other Slavic Language(s)*” in collaboration with Dr. Natalia Tsisar and “*Ukrainian in the Context of Multilingualism (UkriM): Theory and Didactics*” / “*Ukrainisch im Mehrsprachigkeitskontext (UkriM): Theorie und Didaktik*” in collaboration with Dr. Oksana Turkevych. The continuation of this scientific cooperation between Prof. Bergmann and Dr. Turkevych was the next project “*Between the Languages: Linguistic Basics, Institutional forms and Didactic concepts of Teaching Ukrainian as a Heritage Language in Berlin and Beyond (MSCA4Ukraine)*”, the practical aspect of which was cooperation with the Senate of Berlin to support the development of Ukrainian as a Heritage Language in Berlin schools.

Key words: teaching Ukrainian in Germany, Ukrainian as a foreign language, Ukrainian a heritage language.

Стаття надійшла до редакції 09.04.2025

доопрацьована 15.04.2025

прийнята до друку 21.04.2025